

Osmo A. Wiio kuusi vuosikymmentä

VIESTINNÄN VALTATEILLÄ

Helsinki 1988

SISÄLLYS

SAATTEEKSI

TABULA GRATULATORIA

I

SILLOIN ENNEN Kaarle Nordenstreng	1
OHJAAJASTA YSTÄVÄKSI Helkki Urmas	21
OSMO: AS I KNOW HIM Leonard J. Barchak	29
AN INSPIRATION TO JUNIORS Gerald M. Goldhaber	37
THE ECONOMIC VALUE OF INFORMATION Helena Mäkinen	39
MESSAGE STRUCTURE AND COMPREHENSION: A COMPARATIVE STUDY Percy H. Tannenbaum	45
EDUCATION AND COMMUNICATION FOR PEACE Tapio Varis	57

II

HAJAUTETTU TEKOÄLY JA VIESTINNÄN TUTKIMUS Kari T. Eloranta	67
VIESTINTÄ JA JOHTAJUUS Henrik Gahmberg	79
AKTIIVI-IHMINEN TYÖYHTEISÖN TULOKSENTEKIJÄNÄ - UUSI HAASTE VIESTINNÄLLE U.E. Moisala	89

ORGANISAATION RAKENTEEN JA VIESTINNÄN HUOMIOON OTTAMINEN YRITYKSEN TIETORESURSSIEN HALLINNOSSA Kyösti Pulkkinen	95
INTERNAL COMMUNICATION IN THE PUBLIC LIBRARY Pertti Tiihonen	103
TIEDON ETSINNÄN RAKENTEET TYÖORGANISAATIOSSA Leif Åberg	115
III	
JOUKKOVIESTINNÄN TUTKIMUS MUUTOSPAINEESSA Heikki J. Kasari	125
TERVEISIÄ AFRIKKALAISESTA KYLÄSTÄ Ullamaija Kivikuru	137
KULTTUURISET TEKIJÄT UUTISVALINNASSA Ritva Levo-Henriksson	147
VENÄLÄISET UUTISTOIMISTOT - YKSITYISISTÄ YRITYKSISTÄ VALTIOLLISIIN LAITOKSIIN Terhi Rantanen	155
SISÄLTÖKUVAN MUOTOUTUMINEN SANOMALEHDESSÄ Esko Salminen	163
MUUTTUUKO SANANVAPAAUS? Sinikka Sassi	169
TIEDOTUSTUTKIMUS JA PRAGMAATTINEN KÄÄNNÖS Dan Steinbock	183
TELEVISIOVERKKOJEN UUSJAKO Jorma Miettinen	193
KIRJOITTAJAT	203

Moni kummeksul, kun nimet Nordenstreng ja Wilo esiintyivät sopuisasti rinnakkain pari vuotta sitten ilmestyneen Suomen viestintäjärjestelmä -kokoomateoksen kannessa. Meidän on totuttu näkemään suorastaan vastapoleena siinä informaatiotosodassa, joka Suomeen 1970-luvun alussa kehkeytyi.

Barrikaadlasatelma on kuitenkin harhaanjohtava: se peittää alleen ihmisten ja ideoiden historian. Suomalaiseen tiedotusopilliseen tutkimukseen tuollainen polarisoitunut jako "nordenstrengiläisiin" ja "wiolalaisiin" tai "tamperelalaisiin" ja "helsinkiläisiin" ei ole pätenyt erityisen hyvin edes ideologisen vastakkainasettelun kiihkeimpinä vuosina, kuten asiaan vähänkin syvemmälle paneutuneet havainnointijat ovat todenneet (ks. esim. Malmberg 1984).

Palattaessa alkaen ennen 1970-lukua koko asetelma käy kelvottomaksi. Silloin, 60-luvulla, myöhemmän informaatiotosodan pukarit olivat veljet keskenään, vieläpä veljet joita yhdisti löytöretki moderniin "kommunikaatiotutkimukseen" ja jotka tuottivat puoli tusinaa yhteisjulkaisua, mm. toistaiseksi ainoan suomalaispanoksen alan vanhimpaan amerikkalaiseen jurnaaliin *Journalism Quarterly*.

Paluu näille juurille - sananmukaisesti radikaali muisteleminen - ei olisi tässä paikallaan, ellei oma henkilöhistoriamme tarjoaisi samalla havaintomateriaalia siltä, miten suomalainen tiedotustutkimus on kehkeytynyt ja millaisia polkuja pitkin tieteenperinne yleensäkin muodostuu. Tässä tapauksessa historiaa tuntuu järkevältä lähestyä peräti neljästä eri näkökulmasta: ajan hengen, tiedotusopin tilan, tutkimuksen institutionaalisen aseman ja vihdoin tutkijayksilöiden kannalta. Kullakin näistä tasoista voidaan esittää yleisiä teesejä, joiden tueksi sitten veljekset OAW & KN tarjoavat henkilökohtaista evidenssiä.

Ajan henki

Nykyisin on tapana muistella 60-lukua radikalismiin ja vasemmistolaisuuden nousukautena. Tämä on vain puolliksi totta; määritelmiä pätee alkaen noin vuodesta 1966 lähtien (eduskunnan vasemmistoenemmistö, kansanrintamahallitus, uusvasemmistolaisuus Lapualaisoopperoineen jne). Sen sijaan 1960-luvun alkupuoli oli tyypillisesti porvarillisen liberalismiin aikaa - aikaa joka epäilemättä valmisteli maaperää vasemmistolaisen ajatusten leviämiselle, mutta joka sellaisenaan edusti selvästi porvarillista, ei-sosialistista aatemaailmaa.

Tämän ajan liikehännän tyypillinen ilmentymä oli Eino S. Revon valitseminen Yleisradion pääjohtajaksi vuosikymmenen puolivälissä, kuten Pertti Hemanus (1972) on oivallisesti osoittanut. Samaa henkisen ilmapiirin vapautumista ja vireytymistä oli jo 1950-luvun lopulta lähtien edustanut mm. Ylöppölehti (Jouko Tyyri, Arvo Salo, Jörn Donner ym). Ulkopoliittisesti väritynyttä tukea antoi edistysmielinen kekkoslaisuus - se joka oli Honka-liiton murskannut ja yöpakkaset selvittänyt. Yhden asian liikkeet järjestäytyivät ajamaan erilaisia yhteiskunnallisia reformeja pasifismin kävelykatuihin (Sadankomitea, Yhdistys 9, Marraskuun liike, Enemmistö ry jne). Vähitellen yhteiskuntakriittinen keskustelu sulki piiriinsä kaikki perinteiset instituutiot - kodin, kirkon ja isänmaan.

Tällaisessa tilanteessa yhteiskunnan julkisuuskoneistot - lehdistö ja radio etulinjassa (televisionhan oli vasta kasvuvaiheessa) - olivat luonnollisesti vanhoillisten ja uudistusmielisten voimien ristipaineessa. Kuvaava oli Yhteiskunnallisen Korkeakoulun oppilaskunnan lehdessä ykkö vuonna 1961 käyty keskustelu "Impivaaran lehdistöstä". Yleisradiossa paineet ilmenivät toisaalta virallisena hyssyttelymentaliteettina (mm. ohjelmajohtaja Jussi Koskiluoman listat siitä, mitä radiossa ei saanut sanoa) ja toisaalta ohjelmantekijöiden spontaanina pyrkimyksenä pois kaavamaisuudesta ja pysähtyneisyydestä.

Vakavia ristiriitoja ei kuitenkaan syntynyt ainakaan Yleisradiossa, missä ohjelmantekijät olivat sittenkin varsin säyseitä, etenkin suhteessa poliittis-yhteiskunnallisiin ydinkysymyksiin. Innovaatiot rajoittuivat tyypillisesti sellaisiin muodoltaan epätavallisiin mutta sisällöltään "varmoinhin" ohjelmiin kuin kesällä 1960 tekemäni radiolostus Ruotsinsalmen meritaistelusta: normaalin historia- ja meriarkeologia-aineiston rinnalle tuotiin urheilusukellusvälineiden ja uhkarohkeuden avulla tehty vedenalainen haastattelu. Tämän ohjelman vastaa-

vana toimittajana oli muuten Osmo A. Wiio, joka tuossa vaiheessa työskenteli vuoden päivät vakinaisena tiedetoimittajana puheohjelmien osastolla (ohjelman tekijä taas oli vakituinen avustaja joka vasta pari vuotta myöhemmin vietti vuotensa nuorten ohjelmien vastaavana toimittajana).

Valka toimittajat olivat yleensä lujasti sidoksissa perinteiseen arvomaailmaan ja itsesensuuri oli näin heihin sisäänrakennettu, kävi 1960-luvun puolivälillä kohti edettäessä yhä ilmeisemmäksi, että yhteiskunnallisten rakenteiden ja arvojen murros oli käsillä, mikä lisäsi painetta kohti avoimempaa yhteiskunnallisuutta ja rohkeampaa edistysmielisyyttä. Tyypillistä tälle vaiheelle oli sosiologiain kova kysyntä asiantuntijoina mitä erilaisimpia aiheita käsittelevissä ohjelmissa. Itse esimerkiksi tutustuin Yrjö Littuseen ja Raino Vehmakseen tehdessäni ohjelmaa rotuvihasta... Monet olivat myös ne sitsit joita toimittajat keskuudessaan pitivät oman journalistisen maailmansa parantamiseksi - mm. vuosittaiset radioselostajapäivät ja sellaiset kuppilakeskustelut, joita itse tapasin käydä erityisesti Martti Silvennoisen ja Sauvo Puhtilan kanssa.

Kuvaavana esimerkkinä tuosta yhteiskuntakriittisestä hengestä on OAW:n artikkeli Suomen Kuvalehdessä 9.5.1964. Otsikko kysyy "Eikö kaupunkilaislapsilla olekaan isänmaata?", ja kirjoittaja vastaa tekemällä sisällön erittelyn Antti-polkansa aapiskirjasta: "Kyseessä on tiedotusopin tutkimusmenetelmä, jolla varsin yksinkertaisin laskutoimituksin voidaan esimerkiksi selvittää, onko jollakin tekstillä tendenssiä - poliittista tai muuta". Ja tulos osoitti, että niin tekstissä kuin kuvituksessakin maaseudun elämä painottui ylivoimaisesti enemmän kuin kaupunkielämä (tämän osuus oli pari-kolme prosenttia). Pari lainausta kirjoittajan johtopäätöksistä:

Näin kaupungin katujen kasvateille halutaan tarkoituksella tai tarkoituksella esittää, että heidän elämänympäristönsä: kerrostalot, puistot, asfalttikadut, raitiovaunut, bussit, liikennevalot, tehtaat, tavaratalot ja satamat ovat vähemmän arvoisia kuin kanat, mökit, varsat ja metsät. Vapaa-alkanaan lapsi pelaa palloa hiekkaisella urheilukentällä tai syöttää sorsia pulston lammikossa, mutta koulussa luetaan, kuinka hauskaa maaseudulla asuvilla on kirmaista pitkin nilttyä tai pulikoida järven rannassa Halli-koiran kanssa.

En halua millään tavalla hyökätä maaseutua vastaan ja pitäisin suurena tappiona, jos lapsilleni ei sitä koulussa kerrottaisi. Mutta kun kaupungissa syntyneille ja kasvaneille pojilleni annetaan jo ensimmäisissä lukuharjoituksissa kuva, että jokin toinen elämänpiliri kuin heidän omansa on ilmeisesti hausempi tai arvokkaampi, niin silloin on mielestäni jotain vinossa. Koulukirjoissa pitäisi käsittääkseni tasapuolisesti esitellä koko yhteiskuntaelämää ja lähtökohtana pitäisi olla lapsen oma ympäristö, hänelle tutut ja rakkaat asiat. (Wilo 1964, 26,46)

Osmo A:n lähemmin tuntevat tietävät, että hän näihin alkoihin puuhaili myös suurempien reformien parissa, suorastaan kansallisen politiikan kabinetiteissa. Hän oli mukana siinä pienessä piirissä, joka perusti Liberaalisen Kansanpuolueen aikaisempien Suomen Kansanpuolueen ja Vapaamielisten Liiton tilalle - johtajatuksena yhteiskunnassa käynnissä oleva elinkeino- ja väestörakenteen muutos, joka oli nostava toimihenkilöt politiikassa ratkaisevaan asemaan.

LKP-hankkeen toinen taustavalkuttaja oli OAW:n työtoveri Suomen Työnantajain Keskusliitossa, Harry Mädh, joka STK:n toimintajohtaja Päiviö Hetemäen tapaan tyyppillisesti edusti vallistunutta porvarillista uudistusmielisyttä 1960-luvun Suomessa. Itse asiassa OAW:n oma tehtäväkuva STK:n suhdetoiminta-asiamiehenä kertoo osaltaan suomalaisen kapitalismin dynaamisesta vaiheesta, jolloin laskettiin perustus tulopolitiikalle ja konsensukselle.

Vaikka OAW näin oli monessa mukana, ei hänen toimintansa edustanut kovinkaan itsenäistä poliittis-yhteiskunnallista vaikuttamista. Hän oli sittenkin *fellow traveller* - ahkera ja luotettava, mutta ei kansallisen sarjan poliitikko tai eminenssi. Tässä mielessä hän oli ajan hengen vietävissä pikemminkin kuin sen synnyttäjä - samalla tavoin kuin itsekin oli ja oli myös Pertti Hemanus, tuo ahkera panelikeskustelija.

Osoituksena siitä, että Hemanuksella ja Nordenstrengillä on 1960-luvun hengen nostattamisessa enintään statistin osa, on vaikkapa Johan von Bonsdorffin (1986) henkilöhakemisto; noita kahta nimeä ei löydy monisataisesta 60-lukulaisten luettelosta. Ei löydy myöskään Wilton nimeä samaisesta luettelosta, enkä usko sen liioin löytyvän oikealta käsin mahdollisesti tehtävistä 60-luvun historiikeista. Toisaalta on selvää, että ajan hengellä oli ratkaiseva merkitys meille itse kullekin henkilökohtaisesti: se eli meissä ja vaikutti niin maailman-

katsomukseemme kuin tutkimustyöhömmekin.

Osmo A:sta on vielä kerrottava, että 1960-luvun uudistusmielisyys johti hänen kohdallaan kahteen hyvin kuvaavaan mutta vähemmän tunnettuun episodiin. Ensin puolustusvoimain komentaja Yrjö Keinonen tarjosi hänelle pääesikuntaan kaavaillemaansa uutta suhdetoimintapäällikön paikkaa (kenraalimajurin tasoinen vakanssi) ja sitten Tampereen Yliopiston rehtori Paavo Koli kutsui hänet puuhaamansa kansainvälisen tiedekeskuksen toiminnanjohtajaksi. Molemmat hankkeet kariutuvat, mutta eivät OAW:n vuoksi - Kolin kupukaupunkiprojektia varten hän jopa ehti melkein erota työpaikastaan vuosikymmenen lopussa. Episodien opetus on siinä, miten partiopoikamaisen ketterästi OAW oli valmis omassa elämässään seuraamaan tuon hullun vuosikymmenen innovaatioita.

Tiedotusopin tila

Ajan liikehdintä 1960-luvulla vei suomalaista yhteiskunta- ja ihmistutkimusta kohti sitä tilannetta, jonka tunnemme 1970-luvulta. Tuota "lopputulostahan" leimasi tiedepoliittinen kiistely, kuppikuntalstuminen ja normatiivisen policy-tutkimuksen läpimurto radikaalisiin ilpeillä. Viimeksi mainitun tieteenteoreettisena johtajatuksena oli antipositivismi, jonka profeetaksi nousi Yrjö Ahmavaara (1969a). Tämä 60-luvun perintö näkyi poikkeuksellisen selvästi juuri tiedotusopin piirissä - ei vähiten Ahmavaaran oman panoksen johdosta (1969b) - kuten virkaanastujaisiteelmästäni (1971) voidaan lukea.

Mutta 1960-luvun lopun vaiheet eivät enää ole tämän tarkastelun kannalta keskeisiä; tähtäimessämme on niiden kehitystausta ja alkujuuret. Tässä teesini on, että yhteiskuntatieteellisen tutkimuksemme - myös tiedotusopin - perusperintönä 1960-luvun puoliväliin mennessä oli positivismi ja behaviorismi. Tällainen kokemusperäinen tutkimus, joka tähtäsi käytännöllisluontoisten yhteiskunnallisten ongelmien ratkaisemiseen, oli tieteentradition vastine sille, minkä edellä ajan hengestä puhuessani nimesin porvarilliseksi liberaaliksi.

Tyyppiesimerkkinä tästä lähestymistavasta on Yleisradion tuella 1965 aloitettu tiedotustutkimusten sarja (ks. esim. Nordenstreng 1969). Sitä perusteltiin kriittisillä huomiolla siitä, miten suomalainen radio ja tv huusivat pimeään yöhön tietämättä mitä oikeastaan tekivät. Nuori vihainen hum.kand. Nordenstreng (Yleisradion ja korkeakoulujen

välisen tutkimusryhmän sihteeri) uhoi: "Niin käy, kun tämän päivän yleisradiotoimintaa johdetaan eillispäivän aivoilla; 60-luvun yhteiskuntaan ei soveltu 30-luvulla luotu radiofilosofia." (Nordenstreng 1965a, 143)

Seuraavana vuonna sama todistaja (nyt fil.kand. ja YKK:n lehdistö- ja tiedotusopin assistentti) jatkaa vanhan yleisradiofilosofian kritiikkiä: "Normatiivisella kielellä kyllä pystytään keskustelemaan, faktilllisella tuskin ollenkaan." (Nordenstreng 1966a, 3). Empiristinen into sulaa yhteen markkinamielisen management-ajattelun kanssa - 60-luvun liberalistisessa hengessä:

Eriytyvässä yhteiskunnassa Joukkotiedotuskin muuttuu ongelmalliseksi: taistelu sielusta kiristyy eikä pluralistisen maailman-kuvan puhuttelemiseen riitä enää itsestään selvä passiivisuus. Isännän mieli on lopullisesti vaihdettava nykyaikaisen liikelaitoksen vireään ja palvelemaan henkeen. Niin ohjelmatoimittajat kuin päällikötkin ovat havahtuneet toteamaan, että kosketus yleisöön - kuluttajiin - on onnetoman väljää ja ohjelmasuunnittelu - tuotesuunnittelu - sen mukaisesti luvattoman sattumanvaraista. Siksi Yleisradlossa on ryhdytty kysymään, meneekö sanoma perille; kalvataan yksityiskohtaista tietoa yleisöstä ja sen reaktioista. On myös opittu kysymään, miten ohjelmat on rakennettava, jotta sanoma menisi perille; kalvataan yksityiskoh-taista tietoa itse ohjelmista ja niiden valmistusprosessista. Ohjelmia valmistava teollisuuslaitos on omaksumassa nykyaikaisen teollisuuslaitoksen ajattelutavan. (Nordenstreng 1966a, 3-4)

Muistan elävästi - ja muistojen tueksi selailen vuosina 1962-64 pitämäni päiväkirjaa - miten nuori psykologian opiskelija tempautui vähin erin tuon käyttäytymistieteellisen paradigman vietäväksi. Kiinnostus psykoalanyysiin, jota Carl Gustav Jungilta saatu radiohaastattelu alkuvuodesta 1961 oli kilhottanut, sai välstyä havaintopsykologian ja kokeellisen menetelmän tieltä. Kun vielä sivuaineeksi nousi fonetiikka laboratoriomittauksineen ja kun yhdessä Karl Ilmosen kanssa ryhdyin selvittämään radion puhe- ja musiikkiesitysten äänen-voimakkuuden ongelmaa (Ilmonen & Nordenstreng 1964, Nordenstreng 1965b, 1966b-c), oli henkityieteestä jäljellä vain nimi tutkintopape-reissa. Tätä kehityksenkulkua ei tasapainottanut edes Georg Henrik von Wrightin innostava luennointi normien teoriasta; pikemminkin

tuntuu siltä kuin kaikki tieteellisen ajattelun eväät olisi käytännössä hyödynnetty empiristisen lähestymistavan käyttöön.

Oma tieteellinen kehityshistoriani saattaa olla ääritapaus, mutta epäilemättä samaan suuntaan kulki kokonainen sukupolvi psykologeja (opiskelutovereinani mm. Raimo Tuomela ja Risto Näättänen), sosio-logeja ja muita valtiotieteilijöitä. Sukupolvi on tässä ymmärrettävä laajasti, sillä positivistis-behavioristinen suuntaushan oli tullut vallalle suomalaisessa psykologiassa ja yhteiskuntatieteessä jo 1950-luvulla.

Tuolta ajalta löytyvät myös ensimmäiset sisällön erittelyt; näistä on tunnetuksi tullut Jaakko Nousiainen tutkimus vuoden 1956 vaali-propagandasta (1958), mutta sen lisäksi oli muita samanhenkisiä varhaistapauksia, mm. laudaturtyöt herroilta Klaus Törnudd (1955) ja Jaakko Ilonlempi (1957). Yleensä tiedotusoppillisia aiheita löytyy valtio-opin ja sosiologian laudaturtöiden joukosta etenkin Helsingin yliopistossa 1960-luvun puoliväliin mennessä yllättävän paljon - poliittinen historia mukaan lukien jopa puolensadan verran eli yhtä runsaasti kuin tutkielmia valmistui YKK:n sanomalehtiopissa (ks. Kirjoituksia lehdistöstä 1970; Suomalaisen tiedotustutkimuksen bibliografia I 1973).

Varsinaisen sanomalehtiopin anti YKK:ssa ei juurikaan näytä edustaneen tuota modernia käyttäytymistieteellistä suuntausta, vaan melko puhtaasti yksittäisten lehtien, lehtimiesten tai lehtiryhmien kuvailua ja erittelyä perinteisen historian tutkimuksen tapaan. Oireelista on esimerkiksi, että yleisestä mielipiteestä ei löydy sanomalehti-opissa yhtään tutkielmaa; sen sijaan sosiologiassa sellainen valmistui Helsingin yliopistossa jo vuonna 1950. OAW:n oma sivulaudaturtyö YKK:ssa (1955) on klassinen esimerkki tuosta "vanhasta" sanomalehti-opista: ei jälkeäkään mittaavista menetelmistä eikä lähdeluettelosakaan muita kuin lehdistöhistoriallisia teoksia.

OAW:n sivulaudaturtyössä on syytä viivähtää pitempään eikä vain siksi, että omassa sanomalehtioppilaisessa sarjassaan se on mallikel-poinen esitys, joka hyvin kestäisi tämänkin päivän punnituksen. Tutkielma näet osoittaa, että sen tekijällä on eräänlainen makroteo-reettinen näkemys lehdistön ja yhteiskunnan suhteesta - keskellä elinkeinojen ja yhteiskuntaluokkien monisälkeistä kehityskuvaa. Oheen kuvattu sivu tästä tutkielmasta voisi jopa antaa jollekin aiheen puhua marxilaisesta otteesta... Muutamaa sivua edempänä kirjoittaja pohtii sitä, miksi pilalehtiä ei ensiksi syntynyt Englantiin, missä lehdistö ja sananvapaus muuten oli pitkälle kehittyntä:

Syyt pilalehden myöhästymiseen olivat luonteeltaan sekä teknisiä että sosiaalisia. Sensijaan, että Ranskassa oli otettu käytäntöön kuvien painamisessa litografia, käytettiin Englannissa toista menetelmää, xylograflaa eli puupilirrosta, joka oli hidas ja valkea laattojen valmistustapa.---

Ranskassa myös poliittinen kehitys aivan toisella tavalla kiihoitti pilalehden syntymistä kuin Englannissa. Heinäkuun vallankumous oli yhtäkkiä tuonut Ranskaan painovapauden, Englannissa oli painovapaus ollut tosiasiallisesti olemassa jo pitkät ajat. Ranskassa kehitys oli kulkenut vallankumouksen hyppynä, Englannissa pikemminkin hitaasti ja vähitellen, mitään äkillistä satiirin tarvetta ei päässyt syntymään. Lisäksi Ranskassa vallitsi taistelu porvariston ja dynastian välillä, tätä jännitystä ei ollut Englannissa ainakaan samassa määrin. Kun vielä ottaa huomioon englantilaisten piintyneen vanhoillisuuden, voi käsittää, miksi pilalehti syntyi Kanaalin mantereeseen puolella. (Wilo 1955, 33-34)

Todella yhteiskuntatieteellistä analyysistä, helmi sanomalehtiopin perinteessä! Mutta kalkesta päätellen vaistonvarainen ja siinä mielessä esitieteellinen työ; valtio-opilliset sosiologiset kehykset ja lähdetekokset loistavat polssaolollaan. Sitäpaitsi se vaisto, jonka varassa tutkielma tehtiin, tuntuu vähin erin sammuneen. Jatkoa ei samassa sarjassa seuraa, ei myöskään pääaineessa, vaikka poliittisen historian professori L.A. Puntilla kovasti patistell.

Teoriassa OAW olisi voinut olla ensimmäinen sanomalehtiopissa väitellyt suomalainen; nythän tämä kunnia on Hemanuksella (1966). Tosiasiassa OAW menetti kiinnostuksensa vanhaan sanomalehtioppiin kuten yleensäkin historiantutkimuksen metodilla operoivaan tieteenharjoitukseen. Tiedekipinä syttyi uudelleen vasta 1960-luvulla, käyttäytymistieteen lähtökohdista.

Kun siis itse edustin positivistis-behavioristiseen perinteeseen suoraan kasvanutta polvea, ui OAW siihen vanhemman polven edustajana, jonka oli tavallaan aloitettava uusi tieteellinen elämä. Mutta OAW:lle uusi ura urkeni silmin nähden helposti: päästyään käyttäytymistieteelliseen putkeen hän eteni omatoimisesti ja ripeästi kuin malliesimerkki emansipatorisesta tiedonintressistä.

Katkelma Osmo A. Wilon sanomalehtiopin sivulaudaturtyöstä "Ensimmäisiä pilalehtiä. Pilalehdistön historiaa La Caricature'stä Veitikkaan" vuodelta 1955.

- 27 -

La Caricature löysi varsin suopean ilmapiirin poliittiselle pilailulle. Heinäkuun vallankumous oli merkinnyt uuden aikakauden alkua Ranskan historiassa. Koko yhteiskunta koki suuren muutoksen, kun nyt ensimmäistä kertaa tuli hallitsevaksi luokaksi porvarissääty, kauppiaat, liikemiehet ja pankkiirit. Nouseva industrialismi loi sekä rikkaan teollisuuskapitalistiluokan että köyhän tehdastyöväestön ja taloudellisen liberalismien aatteet saivat aikaan kuumeisen yritteliäisyyden ja aineellisen edun tavoittelun. Ensimmäisenä liikemiesten joukossa voittoja tavoittelemassa oli "porvariskuningas" Ludvig Filip.

Taloudellisen muutoksen lisäksi myös valtioelämässä tapahtui murros. Heinäkuun vallankumous oli jättänyt vallan "kansan" käsiin, elettiin nykyaikaisen demokratian alkuaikoja. Tämä merkitsi yhä laajempien piirien osallistumista politiikkaan ja poliittiseen keskusteluun. Sanomalehdistön merkitys kohosi huimaavasti ja satiirilla ja pilalla tuli olemaan erinomaisen suuri merkitys mielipiteen muokkaajana, epäkohtien paljastajana ja kehityksen osoittajana.

Kuva 1.4 - Liian raskas kruunu. Pilakuva Ludvig Filipistä, piirt. Honoré Daumier.

Kun leipätyö ja työpalkka vielä tukivat harjoitusta, tulosta syntyi alle kahdessa vuodessa toimeen tarttumista: oppimateriaalimoniste (1966a) ja ilgensiaattitutkielma (1966b). Heti sen jälkeen seurasivat yhdessä tämän kirjoittajan kanssa tehdyt kokeelliset tutkimukset radion ja tv:n vaalikeskustelujen yleisöreaktioista (1967,1969) sekä puhutun kielen ymmärrettävyydestä (1968,1970). Näiden rinnalla ja työn ohessa valmistui väitöskirja (1968a).

Koko tämä OAW:n "toisen tieteellisen elämän" ensimmäinen vuosikerta edustaa puhtaaksivilljellyn behavioristista tiedotusoppia. Samalla siitä tuli merkittävä osa modernia "kommunikaationtutkimusta", kuten Raino Vehmas jäljempänä siteerattavassa katsauksessaan toteaa. Erityisen tärkeä viltekehysfunktio oli alun perin STK:n esitelmistä kootulla opetusmonisteella, jonka Vehmas Tampereella sisällytti heti "kommunikaatio-opin" peruskurssilukemistoon. Sen pohjalta OAW laati lukuisiin painoksiin yltäneen Ymmärretäänkö sanomasi? (1968b); samaa juurta on myös yhä käytössä oleva perusoppikirja Viestinnän perusteet (1973).

Kun edellä 60-luvun henkeä katsastettaessa OAW:n panos todettiin marginaaliseksi, on hänet siis tässä tiedotusopin tilaa punnittaessa syytä nostaa eturivin vaikuttajaksi. Oli johdonmukaista, että hän haki kanssani Tampereelle 1969 perustettua uutta professuuria, vaikkei tuon viran erikoisala (radio- ja tv-oppi) erityisen hyvin hänelle luontunutkaan. Pätevyyden OAW kuitenkin sai ja tuli näin velli KN:n kanssa korotetuksi professorisarjaan vain puoli vuosikymmentä kestäneen tieteellisen elämänvaiheen jälkeen (ks. esim. Jyränki, Littunen & Repo 1971). Kilpahakijanamme tuossa kisassa oli elokuvaesteetikko ja Yleisradion apulaisjohtaja Helge Miettinen, joka dosenttina aloitti radio- ja tv-linjan Tampereella jo 1966 (ja jonka "adjutantina" noina aikoina toimin Yleisradion koulutustoiminnan piirissä).

Instituutiokehukset

Se tiedotusopin tila, jota edellä luonnosteltiin, nojasi ennen muuta korkeakouluihin. Keskeisin oli tietysti YKK (vuoteen 1930 Kansalaiskorkeakoulu, vuodesta 1966 taas Tampereen Yliopisto), jossa sanomalehtialan opetusta on annettu vuodesta 1925 ja johon professuurikin perustettiin jo 1947 (ks. esim. Himanen 1975). Tämän opinahjon

merkitys on epäilemättä ollut suuri koulutuksessa, mutta kuten edellä totesin, tieteentradition muodostajana se ei sanottavammin kunnostautunut 1960-luvun alkuun mennessä. Itse asiassa on paradoksaalista, että yhteiskunnallista tasa-arvoa edistämään perustettu YKK tuotti vähemmän monipuolisuutta ja innovaatioita kuin Helsingin yliopiston Valtiotieteellinen tiedekunta, joka taas oli perustettu lähinnä taloudellista kasvua edistämään.

Kuusikymmenluvun alussa tilanne YKK:ssa muuttui, kun professori Eino Suova sairastui ja jätti virkansa vuonna 1960, siinä vaiheessa kun korkeakoulu muutti Helsingin Franzeninkadulta Tampereen Kalevankankaalle (Suovasta enemmän ks. esim. Hemanus 1985). Kuten Hannu Himanen toteaa, objektiiviset edellytykset olivat kypsyneet siirtymiselle pragmaattisen sanomalehtiopin kaudesta (1925-1960) amerikkalaisen mediasosiologian kauteen (1960-1970). Käytännössä siirtyminen tapahtui muuttamalla professuurin nimi ke sanomalehtiopista lehdistö- ja tiedotusopiksi.

Esityksen virkanimikkeen muuttamiseksi teki Yhteiskuntatieteellinen tiedekunta, ensin maaliskuussa ja uudelleen syyskuussa 1961. Näiden kokousten välillä asiala valmisteli työryhmä, jossa alaa edusti lehtori Pentti Salmelin, mutta jossa keskeisin rooli oli sosiologian vt. professori Paavo Kollila. Kollin muotoilema ja dekaani Olavi Rytköläin sekä sihteeri Erkki Pystysen 13.9.1961 allekirjoittama, alun kolmatta liuskaa pitkä esitys YKK:n hallitukselle on paljon puhuva dokumentti, erityisesti perustelujen osalta:

Opetusalan laajentamisen ja nimenmuutoksen perustelut voidaan tiivistää neljään, osin toisiinsa liittyvään näkökohtaan:

1. Jo pitemmän ajan on koettu, että nimi sanomalehtioppi ei ole riittävä, joskin se peittää toistaiseksi tärkeimmän alan oppiaineesta. Opetustoiminnassa on itse asiassa koko ajan kiinnitetty huomio muihin lehtityyppeihin (mm. alkakausi- ja ammattilehdet). Oppituolin nimenmuutos puolustaa jo tässä mielessä paikkaansa.

2. Opetusjaostossa on kuluneen lukuvuoden aikana annettu erityisopetusta radio- ja televisiolokysymyksissä. Ns. suhdetoiminnan opetus on myös kuulunut jo jonkin aikaa opetusohjelmaan. Toiminnan laajentuminen opetusjaostossa siten, että opetus ja harjoitus kattavat lehdistön lisäksi myös radion, television ja julkissuhteiden alueet, synnyttää luonnollista vaatimuspalnetta

tiedekunnan tasolla. Jaoston opetustoiminnan laajentamisen ja systemaattisen opetuksen väistämätön edellytys on, että myös tiedekunnassa annettava opetus on riittävän laaja-alaista.

3. On tärkeää pitää mielessä, että maamme kahden muun korkeakoulun piirissä suunnitellaan lehdistö- ja tiedotusopin oppituihin perustamista. Helsingin yliopiston Valtiotieteellinen tiedekunta on vuosi sitten tehnyt tätä koskevan ehdotuksen konsistorille. Turun Yliopistossa työskennellään samaan suuntaan. Sen konkreettisenä osoituksena mainittakoon, että Turun kesäyliopiston ohjelmassa oli kuluneena kesänä laaja ja monipuolinen lehdistö- ja tiedotusopin kurssi. Yhteiskunnallisen Korkeakoulun opetusperinteet velvoittavat korkeakoulua valppaasti seuraamaan opetustarpeen muutoksia. Tunnustetun aseman säilyttäminen käytännöllisen lehdistö- ja tiedotusopetuksen tyyssijana perustuu ratkaisevasti siihen, että tiedekunnassa on näiden kysymysten tieteellinen oppituihin.

4. Sanomalehtiopin professorinviran laajentamista lehdistö- ja tiedotusopin professorinviraksi puoltaa vielä se tosiseikka, että eri yhteisöiden ns. radio- ja televisiotuottajien sekä erillisissä kuntien, elinkeinoelämän ja järjestöjen tiedotustehtävissä olevien henkilöiden määrä ja tarve ovat huomattavasti kasvaneet viime vuosien aikana. Yhteiskunnallisessa Korkeakoulussa opiskelevien ammatillisen sijoittumisen kannalta on tärkeää, että heille suodaan tilaisuus riittävän laaja-alaiseen lehdistö- ja tiedotuskysymyksiä koskevaan opiskeluun ja harjoitteluun.

Tiedekunnan esitys hyväksyttiin niin YKK:n hallituksessa kuin opetusministeriössäkin ja jo marraskuussa 1961 lehdistö- ja tiedotusopin professorinvirka julistettiin haettavaksi. Marraskuun 8. päivänä 1961 pidetyn tiedekunnan kokouksen pöytäkirja (sihteerinä edelleen Pystynen) sisältää pari pikanttia lisäpiirrettä: 1. pykälässä dekaani toivottaa professori Kolin tervetulleeksi tiedekunnan vakinaisena professorina ja 13. pykälässä Koli ehdottaa, että lehdistö- ja tiedotusopin professorinviran väliaikaiseksi hoitajaksi tiedusteltaisiin fil. tri **Raino Vehmasta**. (Samassa kokouksessaan tiedekunta muuten päätti esittää, että Helsingin yliopiston tilastotieteen professori **Leo Törnqvist** määrättäisiin hoitamaan approbaturarvosanaa ylempien

tilastotieteen arvosanojen kuulustelut Helsingin kurssivaatimusten mukaisesti - siis yhteistyötä Valtiotieteellisen kanssa alueella, missä YKK oli vasta lapsenkengissä...) Koli saikin tehtäväkseen pyytää Vehmasta, ja Vehmaksen alka Tampereella alkoi vuoden 1962 alusta (virantäytöstä ks. Hilmanen 1975, Vehmaksen kaudesta Teikari 1985).

YKK:n oppituihinmuutoksen merkitystä ei voi yliarvioida: lehdistö- ja tiedotusopin uusi tuleminen edustaa puhtaimmillaan porvarillisen liberaalimmin dynaamista vaihetta suomalaisessa yhteiskunnassa ja positivistis-behavioristista suuntausta sen tiedemaailmassa. Paitsi sosiaalista tilausta muutos merkitsi myös henkilökohtaista tarjousta veljille OAW & KN. Ilman lehdistö- ja tiedotusopin - ja sen tulkkina toimineen Vehmaksen - avaamaa uutta toimintakenttää olisimme jääneet huutolaispojiksi, ainakin siihen saakka, kunnes Erik Allardt ja kumppanit saivat alan organisoiduksi omalla tahollaan.

Tässä on syytä palauttaa mieleen, miten Vehmas itse luonnehti johtamaansa tiedotusopin suunnanmuutosta tiedekunnan iltakouluun 14.12.1966 laatimassaan muistiossa:

Vuoden 1962 alusta on Tampereen Yliopistossa lehdistö- ja tiedotusopin (ent. sanomalehtiopin) oppisisältöä kehitetty lähinnä amerikkalaisen mass communicationin suuntaan. Samalla on pyritty irti saksalaisen Publizistikin raskassoutuisesta, suurelta osin hedelmättömästä perinteestä.

Käytännössä tämä muutos merkitsee sitä, että sanomalehden olemuksen ja käsitteen määrittely-yritysten yksinvoimalla sijasta on pyritty keskittämään huomio kommunikaatiotieteeseen ja sen tutkimukseen, samalla kun sanomalehden ohella myös muiden suurten joukkotiedotusvälineiden - radion ja aikakauslehdistön - vaikuttavuus nyky-yhteiskunnassa on tunnustettu. - Ahtaammin lehdistön kohdalla on noudatettu näkemys ollut lähimpänä ns. amerikkalaista journalistista koulukuntaa (edustajia mm. Schramm, Nixon, Charnley, Peterson ja Edelstein), joskin niin opetuksessa kuin oppilastöissäkin on lähennytty myös muita koulukuntia (Salmelin ja Nuutinen - historiallinen kk., Hemanus - lehdistöreformistinen kk., Wiio ja Nordenstreng - psykologivistinen kk., Vapaavuori - puheoppi, Teikari - journalistinen kk.).--- (Vehmas 1967, 1-2; ks. myös Nordenstreng 1979)

Kuulimme siis siihen piiriin, jota Vehmas muistionsa jatkossa kutsui "kommunikaationtutkimukseen kykeneväksi kantajoukoksi". Vehmoksen todistus oli kuitenkin vajavainen: siltä puuttuivat Pertti Tiihosen ja Erkki Jyringin nimet, vaikka nämä tekivät lehdistö- ja tiedotusopissa ensimmäiset (empiiriset) laudaturtyöt (1964 ja 1965). Sitäpaitsi muistion ulkopuolelle jäi tietenkin kakkoo muiden aineiden piirissä tehty tutkimus kuten Velkko Pietilän sosiologiassa aloittama tuotanto.

YKK:n oppituolin ulkopuolelle lankeava alan tutkimus nousi 1960-luvun puolivälissä uudelle tasolle, kun Yleisradio aloitti tutkimusyhteistyön korkeakoulujen kanssa (ks. Nordenstreng 1969). Tätä "reporadion" antamaa sysäystä onkin pidettävä toisena merkittävänä institutionaalisenä siirtona tiedotustutkimuksen kentässä 1960-

-luvulla: se tuki ja vauhditti lehdistö- ja tiedotusopissa alkanutta uutta kehitysvaihetta. Yleisradio oli sittemmin myös toimiva katalysaattorina, kun tutkimus 1960-luvun lopulla sai yhä yhteiskuntakriittisemmän ja antipositivistisemmän luonteen - niin tiedotusopillinen kuin yleensäkin yhteiskuntatieteellinen tutkimus.

Itse olin kiinteästi mukana näissä yleisradiohistorian käännteissä, kevästä 1967 lähtien päätoimisena tutkimusasiantuntijana pitkän tähtäimen suunnitteluelimessä (PTS). OAW:lla puolestaan ei tässä kehityksessä ole näkyvää palkkaa, jos kohta hänen lukunsa sisältyy Yleisradion sponsoroiman tutkimuksen antologiaan (Nordenstreng 1969); lisäksi yhdessä tekemämme vaali- ja ymmärrettävyydetutkimukset saivat talolta moninaista apua, ja teimmehän me Yleisradion tuella vielä puhelinhaastattelun Robert Kennedyn murhautuksen leviämisestä...

Tosiasialla OAW oli myös Yleisradion PTS-kuvassa vahvasti mukana, vaikka vain harva sen tietää. Repo näet tarjosi hänelle 1966 samanlaista palkkaa jolle itse asetuin ja jonkalliseen sittemmin myös Ahmavaara pestattiin. Sinänsä STK:n suhdetoiminta-asiamiehen houkuttelemisen reporadioon on terveellinen muistutus siitä porvarillisen liberalismiin linjasta, jota tuo laitos ja sen pääjohtaja alkuvaiheessaan edusti. OAW ei tarjoukseen tarttunut; syynä taisivat olla etupäässä STK:n antamat paremmat edut, myös vältöskirjan tekoa ajatellen.

Tässä vaiheessa muistan elävästi sen tapaamisen OAW:n kanssa (tavanomaisesti Palacen talon alakerrassa olevassa Nissenin kahvilassa), jolloin annoin hänen lukea Revon kanssa helmi-maaliskuussa 1966 käymäni kirjeenvaihdon. Kysymykseni Revolle kuului: "Oletko edelleen valmis perustamaan taloon ohjelmapolittisen tutkimuslaitoksen, niin itsesi kuin toimittajienkin käyttöön, hallinnollisesti koulutukseen

(Miettunen) liitettynä, koordinoimaan tutkimusryhmän toimia?" Eino S:n omakätisesti kirjoittama vastaus oli selvä ja avoin:

Tulevassa organisaatiossa on pitkän tähtäimen suunnittelun johtajan alaisuudessa pts-elin, johon pt-ohjelmasuunnittelu keskittyy. Siltä varalta, ettei org.ehdotukseni kokonaisuudessaan mene läpi, olen parhaillaan perustamassa tuota elintä, joka alkuvaiheessa tulee toimimaan pääjohtajan alaisuudessa, ts. keskuskansliassa. Tähän elimeen on jo 1 mies kiinnitetty: N-B. Stormbom. Siihen tullee 3-4 ohjelmasuunnittelijaa, 1 tekniikko, tilasto- & talousmies ja 2-4 tutkijaa. Tämä on siis eräänlainen "ohjelmapolittinen tutkimuslaitos" ja se myös tulee johtamaan ja koordinoimaan Ylen toimista tapahtuvan muunkin tutkimustyön. Tätä elintä miehitän vähin erin n. 1 1/2 vuoden ajan, jolloin se alkaisi olla toimintakykyinen. Missään vaiheessa en ole suunnitellut Miettusta tämän elimen johtoon.

OAW oli Revon kirjeestä silminnähden vaikuttunut - myös siltä miten reippaasti tämä paljasti suuruusuntaiset kaavallensa henkilöratkaisuja myöten. OAW & KN -akselista taas kertoo jotain se, että minin tuollaisen kirjeen veljeni kanssa heti jakamaan... Itse kirjeen sisältö osoitettiin sittemmin profeetalliseksi: organisaatiouudistus kohtasi vaikeuksia, mutta PTS-elin rakentui juuri tuon kaavallun mukaiseksi.

Yksilötekijät

Edellä on jo osoitettu, miten subjektiiviset tekijät ovat monin tavoin liittyneet objektiiviseen kehityskulkuun myös suomalaisen tiedotusopin historiassa. Niinpä ei voi kylliksi korostaa Raino Vehmoksen panosta OAW:n ja itseni tieteellisellä uralla. Joku toinen oppituolin haltija olisi voinut kenties suhtautua torjuvasti psykologispainotteiseen luottavuustutkimukseen ja siten katkaissut OAW:n oppinnyttien alkuunsa. Joku toinen olisi myös voinut jättää minut houkuttelematta assistenttikseen, jolloin kukaties olisin päätenyt psykologian tai fonetiikan assistentiksi Helsingin yliopistoon...

Mutta yksilötekijät - enemmän tai vähemmän satunnaiset tilanteet - ohjasivat meitä myös siinä vaiheessa, kun vasta hapuillimme kohti

tiedotusoppla. Ratkaiseva vaikutus oli Salzburgin amerikkalaisella seminaarilla. Itse osallistuin tuon eurooppalaisille tarkoitettun täydennuskoulutuslaitoksen neliviikkoiselle kurssille helmi-maaliskuussa 1963. Tämän 84. kurssin aiheena oli USA:n mediamaailma ja opettajina elokuva-alan professori, kaupallisen radioverkon varapresidentti, Washington Postin toimituspäällikkö ja alkakauslehdistön edustajana silloin vielä tuntematon freelance-toimittaja nimeltä Alvin Toffler.

Salzburgin seminaarissa minä - joka en ollut päivääkään lukenut sanomalehti - tai muutakaan tiedotusoppla - tajusin ensimmäistä kertaa, että vuosikausia harjoittamaan Journalismia voi lähestyä myös tieteellisesti. Kotiin palattuani tilitin päiväkirjalleni: "Matkan jälkeen olen ollut hyvin kiinnostunut joukkotiedotuksen tutkimisesta - ala välkkyi jopa tulevaisuuden tienä minulle. Samoin olen ajatellut, että on mieleöntä uurastaa radlossa --- Radio kiinnostaa, muttei tavallisen toimittajan tasolla: parasta yhdistää tiede ja tämä harrastus ja myöhemmin tähdätä ylempille asemille." Julkisen raportin kurssikokemuksistani kirjoitin Katso-lehteen; tämä artikkeli (1963) on sittemmin ollut julkaisuluetteloni nimike numero 1.

Se miten Salzburgin seminaariin joutuin oli suurta sattumaa - tärkeänä välittävänä tekijänä vanhempi sisareni, joka pari vuotta aikaisemmin oli osallistunut amerikkalaista kirjallisuutta käsittelevälle kurssille. Itse puolestani arvelen vaikuttaneeni OAW:oon, joka päättyi seuraavalle "kommunikaatiokurssille" vuosi omani jälkeen. Ja tuolla kurssilla oli opettajana mm. professori Percy Tannenbaum Wisconsinin yliopistosta. Hänen ja OAW:n välille sukeutui heti intensiivinen suhde, joka sekä ruokki suomalaisen pioneerin yleistä orientoitumista käyttäytymistieteelliseen tiedotusoppiin että suoranaisesti johti hänen lisenslaattityöhönsä ja vältöskirjaansa.

Kun siis "Salzburg-efekti" omalla kohdallani oli verkalleen muhisevaa laatua, oli se OAW:n tapauksessa kuin vinha imu. Meille molemmille oli kuitenkin yhteistä se, että tieteelliset ideat välittyivät henkilökohtaisen kosketuksen kautta - seminaaritilanteessa eikä pelkästään kirjallisuutta lukemalla. Olisimmehan toki voineet saada kaikki nuo vaikutteet istumalla suomalaisissa kirjastoissa; olivathan sekä Tampereen että Helsingin yliopistojen kokoelmat jo tuossa vaiheessa varsin kattavia. Sitäpaitsi olisimme voineet konsultoida relevantteja suomalaistutkijoita kerätäksemme kokoon tarvittavan tieteellisen arsenaalin. Mutta näin ei vain käynyt - eikä yleensääkään käy silloin kun ollaan tutkimustradition alkupäässä.

Esimerkkitaapauksemme palvelee myös muistutuksena kansainvälisten tieteellisten kontaktien strategisesta merkityksestä. Ja koska sattumalla on niiden yhteydessä erityisen suuri vaikutus, sitä parempi mitä runsaampia ja monipuolisempia ovat kansainväliset henkilökontaktit. Meillä OAW:n kanssa, kuten myös Vehmaksella sekä Littusella, oli onni kohdata harvinaisen laadukkaita "sattumia". Tällainen oli esimerkiksi amerikkalaisen mass communication research -perinteen johtava nimi Willbur Schramm, joka vieraili Jyväskylän kesässä 1965. Itselläni oli vältöskirjaa tehdessäni myös oma tannenbaumini: Charles Osgood, johon Erik Allardt minut tutustutti Illinoisissa. Vietin siellä puoli vuotta Vehmaksen junalleman tutkijanvalhtojarjestelyn tuloksena.

Tärkeä kanava kansainväliiseen tutkijayhteisöön avautui, kun osallistuimme syyskuussa 1966 International Association for Mass Communication Research -järjestön (IAMCR:n) konferenssiin Herzeg Novissa Jugoslaviassa. Silloin solmittiin tähän päivään ulottuvia kontakteja Alex Edelsteinin, George Gerbnerin ja monin muihin. Taaskin oli yksilötekijöillä osuutensa asiaan: OAW pääsi paikalle koska sattui olemaan samoihin aikoihin Venetsiassa teollisuusfilmifestivaalin juryssa, ja KN, Vehmas ja Littunen puolestaan pääsivät matkaan kun Repo katsoli että näin hyvään tarkoitukseen sopi laittaa likoon lisenssinmaksajien rahoja.

Lopuksi

Ajanjakso, jota edellä olen objektiivisia ja subjektiivisia reittejä risteillyt, on vajaan kymmenen vuoden mittainen. Tämä on yllättävän lyhyt aika ajatellen kaikkia niitä kehityskaaria, jotka tuolloin hahmottuivat. Se oli intensiivistä alkaa - kiihkeämpää kuin olemme tulleet ajatelleeksikaan.

Nyky päivänä emme juuri muista noita aikoja kuten emme yleensäkään pidä mielessäme muuta kuin nykyisyyteen välttömästi liittyvän aineksen. Historiallinen muistimme on lyhyt, eivätkä tutkijat tässä asiassa taida olla kadunmiestä kummempia.

Sopii kuitenkin kysyä, eikö sivistys ole myös oman mennessyytensä tajuamista. Ainakin niin rajussa rallissa mukana olleilla kuin OAW ja KN on siinä pureskelemista. Ja ties vaikka inspiroisivat esimerkiksiään muitakin harrastamaan hieman enemmän juuriin menevää tutkistelua - radikalismia sanan alkuperäisessä merkityksessä.

Näitä sopii pohtia, kun taas kohtaamme omenahyveen äärellä - sehän on kaikissa elämänvaiheissamme vankkumattomasti säilynyt yhteisenä tekijänä.

LÄHTEET

- Ahmavaara, Yrjö (1969a) Yhteiskuntatieteen kyberneettinen metodologia. Helsinki: Tammi.
- Ahmavaara, Yrjö (1969b) Informaatio. Tutkimus tiedotuksen logikasta. Tapiola: Weilin & Göös.
- von Bonsdorff, Johan (1986) Kun Vanha vallattiin. Helsinki: Tammi.
- Hemanus, Pertti (1966) Helsingin sanomalehtien rikosainelsto. Tampereen Yliopisto. Acta Universitatis Tamperensis A:6. Keuruu.
- Hemanus, Pertti (1972) Reporadion nousu ja tuho. Helsinki: Otava.
- Hemanus, Pertti (1985) "Eino Suova ja hänen aikansa" teoksessa Kaarle Nordenstreng (toim.): 60 vuotta toimittajakoulutusta. Tampereen yliopisto, Tiedotusopin laitos. Julkaisuja C 7.
- Hilmanen, Hannu (1975) "Kiintopisteitä suomalaisen tiedotustutkimuksen historiassa". Tiedotusopin laudaturtyö. Tampereen yliopisto.
- Ilmonen, Kari & Nordenstreng, Kaarle (1964) "Miten puhetta ja musiikkia kuunnellaan". Akustinen Aikakauslehti No 1.
- Ilonemi, Jaakko (1957) "Yliopiston suomalaistamiskysymys maamme kulttuuri- ja poliittisessa aikakauslehdissä vuosina 1932- 1937". Poliittisen historian laudaturtutkielma. Helsingin yliopisto.
- Jyrinki, Erkki (1965) "Selittävä yleiskartoitus Tyrvään Sanomien lukijakunnan rakenteesta". Lehdistö- ja tiedotusopin laudaturtyö. Tampereen Yliopisto.
- Jyränki, Antero, Lättunen, Yrjö & Repo, Eino S. (1971) Miten professoria tehdään. Suunta No 13. Helsinki: Otava.
- Kirjoituksia lehdistöstä (1970) Tampereen Yliopiston Kommunikaation-tutkimuksen laitos. Monistesarja No 4.
- Malmberg, Tarmo (1984) Journalismikritiikki. Tampereen yliopisto, Tiedotusopin laitos. Julkaisuja B 15..
- Nordenstreng, Kaarle (1963) "Mikä on teltä lähinnä? kysyi Gallup USA:ssa". Katso No 20.
- Nordenstreng, Kaarle (1965a) "Yleisradio menee itseensä". Sosiologia No 3.

- Nordenstreng, Kaarle (1965b) "Radion puhe- ja musiikkiesitteiden akustis-psykologista analyysia". Psykologian ja fonetiikan laudaturtyö. Helsingin yliopisto.
- Nordenstreng, Kaarle (1966a) "Yleisradion tutkiva suunta". Luotain No 3.
- Nordenstreng, Kaarle (1966b) "Äänenvoimakkuuden ongelma". Akustinen Aikakauslehti No 2.
- Nordenstreng, Kaarle (1966c) "Unohdettu äänten maailma". Valvoja No 1.
- Nordenstreng, Kaarle (1969) Joukkotiedotus ja yleisö. Tapiola: Weilin & Göös.
- Nordenstreng, Kaarle (1971) "Joukkotiedotus yhteiskunnallisena voimana". Virkaanastujaisesityelmä, Tampereen Yliopisto 4.12.1971. Julk. Alka No 1/1972.
- Nordenstreng, Kaarle (1979) "Tiedotusoppi ja viestinnän tutkimus tieteenalana, mitä se on, mitä se voisi olla?" Alustus Suomen Akatemian järjestämässä tiedotusopin tutkijaseminaarissa Helsingissä 30.3.1979.
- Nordenstreng, Kaarle & Wilo, Osmo A. (1967) "Suuri vaalikeskustelu ja poliittiset mielikuvat". Linkki. Kesäkuu.
- Nordenstreng, Kaarle & Wilo, Osmo (toim.) (1986) Suomen viestintä-järjestelmä. Tampere: Weilin & Göös.
- Nousiainen, Jaakko (1958) "Tutkimus eräiden sanomalehtien vaali-propagandasta vuoden 1956 presidentinvaaleissa". Acta Politica 1. Vammala.
- Suomalaisen tiedotustutkimuksen bibliografia I (1973) Tampereen Yliopiston Tiedotustutkimuksen laitos. Monistesarja No 18.
- Telkari, Erkki (1985) "Muutokset Vehmaksen kaudella" teoksessa Kaarle Nordenstreng (toim.): 60 vuotta toimittajakoulutusta. Tampereen yliopisto, Tiedotusopin laitos. Julkaisuja C 7.
- Tiihonen, Pertti (1964) "Miellyttävyysvalinnat talittotyyleissä. Tutkimus sanomalehden etusivujen rakenteiden vaikutuksesta lukijoihin". Lehdistö- ja tiedotusopin laudaturtyö. Tampereen Yliopisto.
- Törnudd, Klaus (1955) "Finlands tidningspress i tre politiska situationer". Valtio-opin laudaturtyö. Helsingin yliopisto.
- Vehmas, Raino (1967) "Lehdistö- ja tiedotusopin kehitysnäkymät". Muistio Yhteiskuntatieteellisen tiedekunnan Iltakouluun 12.12.1967. Julk. teoksessa Kaarle Nordenstreng (toim.): 60 vuotta toimittajakoulutusta. Tampereen yliopisto, Tiedotusopin laitos. Julkaisuja C 7/1985.

Wllo, Osmo A. (1955) "Ensimmäisiä Pilalehtiä. Pilalehdistön historiaa La Caricature'stä Veitikkaan". Sanomalehtiopin sivulaudaturtyö. Yhteiskunnallinen Korkeakoulu.

Wllo, Osmo A. (1964) "Eikö kaupunkilaislapsilla olekaan isänmaata?" Suomen Kuvalehti No 19. 9.5. 1964.

Wllo, Osmo A. (1966a) "Kommunikaatio - tiedonvälitys. Peruskurssikäyttöön tarkoitettu opiskelijamoniste. "Tampereen Yliopiston lehdistö- ja tiedotusopin laitos (lisäpainos STK, Helsinki).

Wllo, Osmo A. (1966b) Luettavuus. Suomenkielisen aikakauslehtitekstin rakenteellisten ja kiellopillisten tyyllitekijöiden vaikutuksesta tekstin ymmärrettävyyteen. Lehdistö- ja tiedotusopin lisensiaattityö. Tampereen Yliopisto.

Wllo, Osmo A. (1968a) Readability, Comprehension and Readership. An Experimental Study on the Readability of Finnish Magazine Articles, with Special Reference to Readership. Tampereen Yliopisto. Acta Universitatis Tamperensis A:22.

Wllo, Osmo A. (1968b) Ymmärretäänkö sanomasi? Viestintä - tiedonvälitys. Helsinki: Weilin & Göös.

Wllo, Osmo A. (1973) Viestinnän perusteet. Tapiola: Weilin & Göös.

Wllo, Osmo A. & Nordenstreng, Kaarle (1968) "Puhutun kielen ymmärrettävyydestä". Virittäjä No 3.

Wllo, Osmo A. & Nordenstreng, Kaarle (1969) "Radio ja televisio poliittisten mielikuvien välittäjänä". Tampereen Yliopiston Poliittikan tutkimuksen laitoksen sarja No 12 (julk. myös teoksessa Protestivaalit - nuorisovaalit, toim. Pertti Pesonen. Tampere: Ylioppilastuki).

Wllo, Osmo A. & Nordenstreng, Kaarle (1970) "Comprehension and Interest of Radio Programs". Journalism Quarterly Vol 47. No 3.

OHJAAJASTA YSTÄVÄKSI

Helkki Urmas

Viimeaikaiseen korkeakoulupoliittiseen keskusteluun on tullut uusi termi - tehokkuus. Maamme korkeakoululaitokselta on alettu perätä suurempaa tehokkuutta, jotta selvidyttäisiin kasvavasta opiskelijamäärästä. Toisaalta suuremmalla tehokkuudella on myös ymmärretty sitä, että ylimpien akateemisten tutkintojen laatua ja lukumäärää voitaisiin lisätä. Tämä kaikki tähtää korkeakoululaitoksen kaikkien resurssien nykyistä parempaan käyttöön.

Keskustelussa on mm. kosketeltu niitä keinoja, joilla tiukoista opettajatoimista ja määrärahoista saataisiin enemmän irti parempien menetelmien avulla. Toistaiseksi ei ole kovinkaan paljon puhuttu siitä, mitenkä opiskelija-aines omalta osaltaan pystyttäisiin motivoimaan entistä tehokkaampaan opiskeluun. Jos ajatellaan kokonaisuudessaan korkeakoululaitoksen tehon lisäystä, niin tätä viimeksimainittua puolta ei missään nimessä saisi unohtaa. Ymmärtääkseni yksi tehokas tie resurssien parempaan käyttöön liittyy oleellisesti näiden molempien osa-alueiden liittämiseen toisiinsa. Jatkossa tulisikin tarkastelussa pohtia enemmän sitä, mitenkä korkeakoulujen opettajien ja oppilaiden keskenäistä yhteistyötä voitaisiin parantaa niin, että opettajien ajankäyttö olisi mielekästä ja toisaalta sitä, että mitenkä opiskelijoiden ponnistelut voitaisiin ohjata tuloksekkaampaan suuntaan. Ymmärtääkseni tässä roolissa ovat korkeakoulujen opettajat - professorit - avainasemassa.

Lukija saattaa ihmetellä mitenkä tällainen avaus liittyy kirjoitukseen professori Osmo Wilosta ja hänen työsarastaan suomalaisessa korkeakouluelämässä. Eletään 70-luvun alkuvuosi. Suomalainen yhteiskunta on kokenut 60-luvun loppupuolella voimakkaan radikaalisuutimien, jonka seurauksena vanhat traditiot on haluttu heittää historian roskalaatikkoon. Korkeakoulujen professoreidenkin rooli on haluttu